

KOCAELİ ARKEOLOJİ VE ETNOĞRAFYA MÜZESİ YAZITLARI CORPUS'U

Hüseyin Sami ÖZTÜRK*

Antik Dönem’de Bithynia’nın altı büyük kentinden biri olan Nikomedia, günümüzde Kocaeli İli sınırları içerisinde yer almakta olup, zengin bir tarihe sahiptir. Bu nedenle birçok araştırmacı ve seyyahın hem ilgisini çekmiş hem de Anadolu’ya giden yollar üzerinde olduğu için birçok kişiye de ev sahipliği yapmıştır. Bu vesileyle birçok modern kente göre, Kocaeli ve çevresinden yazıtların kayıt altına alınması oldukça erken bir tarihte başlamıştır: Kentle ilgili bilinen en eski epigrafik kayıt, 16. yüzyılda gezgin ve hümanist bir bilim adamı olan Busbecquius’un refakatçisi Hans Dernschwam tarafından gerçekleştirilmiştir. Dernschwam, İmparator Diocletianus için dikilmiş Latince bir yazıtı kopyalamıştır. 18. yüzyılda Fransa Kralı XIV. Louis tarafından nadir sanat eserlerini toplamak üzere Doğu’ya gönderilen Paul Lucas adlı bir tüccar, gördüğü yerlere ilişkin notlar almış ve Nikomedia’dan da biri Latince olmak üzere Hellence yazılmış toplam 4 mezar yazıtı kaydetmiştir. 18. yüzyılın ortalarında Fransa’nın İzmir Konsolosluğu’nda görevli Charles de Peyssonel, 1745 yılında İzmit ve İzmit’e seyahatler gerçekleştirmiştir. De Peyssonel bu gezi sırasında İzmit ve İzmit’ten Hellence ve Latince bazı yazıtları kayıt altına almış ve çizimlerini de yapmıştır¹. Söz konusu eser, O’nun ölümünden sonra Atina Fransız Okulu eski üyesi olan G. Perrot tarafından 1877 yılında basılan *Inscriptions d’Asie Mineure et de Syrie* adlı kitabın *Inscriptions de Bithynie: Copiees par Charles de Peyssonel (1745)* adlı bölümün 39-46. sayfaları arasında yayımlanmıştır. Bu ünlü Fransız araştırmacı G. Perrot, ayrıca, 1861 yılında Mysia, Phrygia, Kappadokia ve Bithynia’dan oluşan bir Anadolu gezisine çıkmış; aldığı notları 1862 yılında Paris’te bir seyahatname şeklinde yayımlamıştır. Söz konusu seyahatnamede 5 yeni yazıtı yer vermiştir.

Artık 19. yüzyılda Nikomedia, seyyah² ve bilim insanlarının sık uğradıkları bir yer olmuş ve bunun sonucu olarak da yeni birçok yazıt yayımlanmıştır. Bu seyyahların dışında doktor, avukat, edebiyatçı ve paşalık yapmış önde gelen İstanbul Rumları’nın 1861 yılında bir araya gelerek kurmuş oldukları *Hellenikos Philologikos Syllogos Konstantinoupoleos* (= *Konstantinopolis Hellen Edebiyat Cemiyeti*) adlı bir cemiyet, Bithynia Bölgesi’nde yoğun bir arkeolojik çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar sırasında cemiyet üyeleri İzmit’ten birçok yazıt kaydetmişlerdir. Onların kayıt altına aldıkları yazıtlar daha sonra cemiyet üyeleri ya da başka bilim insanları tarafından çeşitli yayınlarda yayımlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: hsoztrk@yahoo.com

1 Maalesef bu yazıtların bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Yayın için bk. Peyssonel 2005.

2 Kocaeli İli’ni ziyaret eden seyyahlara ilişkin detaylı bilgi için bk. Ulugün 2008.

Kapsamlı ilk epigrafik çalışmalar ise, Alman bilim insanı, Epigrafist F. K. Dörner tarafından gerçekleştirilmiştir. 1930'lu yılların sonuna doğru birkaç kez ziyaret ettiği Bithynia Bölgesi'nden yazıtlar kaydetmiş ve daha sonra bunları yayımlamıştır. Bu yayınların içinde, 1941 yılında yayımladığı *Inschriften und Denkmäler aus Bithynien* adlı çalışma büyük ölçüde Nikomedia yazıtlarını içermektedir. Dörner'in zamanında yayımlanmış olduğu bu yazıtların bir bölümü bugün Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde görülebilmektedir. F. K. Dörner'den sonra Nikomedia yazıtları üzerine detaylı bir çalışma, Sencer Şahin tarafından 1973 yılında tamamlanan *Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt* adlı doktora eseridir. Söz konusu doktora tezinde yayımlanmış ve yayımlanmamış yazıtlar ele alınıp, yeniden değerlendirilmiştir. Şimdiye kadar, antik Nikomedia kenti yazıtlarına ilişkin en kapsamlı yayın ise, 1978 yılında, eski adıyla Avusturya Bilimler Akademisi tarafından çıkartılan *Tituli Asia Minoris* serisinin IV,1'i *Tituli Bithyniae*'sıdır: F. K. Dörner tarafından yayına hazırlanan bu eserde, yazıtların yanı sıra, Nikomedia kentinin adının geçtiği antik edebi pasajlara da yer vermiştir. 1978 yılından sonra ise, Kocaeli'nden münferit bazı yayınlar olduğunu görmekteyiz. 2008 yılına gelindiğinde, Prof. Dr. M. Adak'ın başkanlığında Akdeniz Üniversitesi'nden bir grup bilim insanı Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde çalışmalar yapmıştır. Son olarak, 2011 yılından itibaren ise, Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden alınan izinlerle³ tarafımdan Müze'de epigrafik çalışmalar gerçekleştirilmiş; hem yayımlanmış hem de yayımlanmamış yazıtlar kayıt altına alınmıştır. Nikomedia antik kentine ait bu yazıtlar Hellenistik Çağ'dan Bizans Çağı'na kadar zamansal çeşitlilik göstermektedir ki, birçok antik kentte bu türden zamansal zenginliğe rastlamak her zaman için mümkün olmamaktadır. Yazıtlar, sadece zaman bakımından değil, tür bakımından da zenginlik arz etmektedir. Hellenistik karnamelerden'in, Roma İmparatorluk Çağı'na ait mil taşı, onurlandırma, adak ve mezar yazıtları gibi birçok farklı yazıt türüne rastlamak mümkündür. Bütün bu yazıtların ışığında Nikomedia, dolayısıyla Kocaeli İli tarihine ışık tutacak önemli bilgiler ele alınıp, değerlendirilecektir.

Tarafımdan kaydedilen yeni yazıtlardan öne çıkanların çevirisi şu şekildedir:

- 1) *35 yıl yaşayan, Secundus oğlu Sostratos (burada yatıyor). Hoşçakalın!*
- 2) *Magnus kızı Basilike (bu mezarı) kendisine ve ...(?) 8 yıl yaşayan kız Tryphene'ye yaptırdı. Hoşçakalınız!*
- 3) *Aurelius Eutychnianus bu mezarı kendisine, Capitolinus'a yaptırdı. Ölümümden/ölümümüzden sonra ... (bir başka kişinin gömülmesini[?]) istemiyorum...*
- 4) *Bu mezarı kleronomoslar Tarkutis ile Tarkitios'a filanca kişiye yaptırdı.*
- 5) *Epikrates oğlu filanca (ile) eşi, Numisios kız Apphe'ye, onun cebinden yaptırdı. 14 yıl boyunca güzel bir şekilde (yaşam süren) ...*
- 6) *Phresidios, 40 yıl yaşayan Asklepiades'e (bu mezarı yaptırdı). Hoşçakalınız!*
- 7) *39 yıl yaşayan, Hadriane gerusiasının bir üyesi olan avukatı Titus Flavius Iulius Secundus (burada yatıyor). Hoşçakalınız!*

3 2011 ve 2012 yıllarında Müze'de yazıtlara çalışma konusunda izin veren o dönemki Müze Müdürü Sayın İlksen Özbay'a; daha sonraki yıllarda ise, izin veren ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Müze Müdürü Rıdvan Gölcük ile Kemal Çibuk'a kalpten teşekkür ederim.

KISALTMALAR LİSTESİ

Peyssonel 2005: Charles de Peyssonel, *Relation d'un voyage fait a Nicomedie et Nicée en 1745*, çev.: F. Y. Ulugün, *1745 Yılında İzmit ve İznik'e Yapılmış Bir Gezinin Öyküsü*, Kocaeli 2005.

Ulugün 2008: F. Y. Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, Kocaeli 2008.